Dezvoltarea socială. Delimitări teoretice

dr. Maria Poenaru

Modificările rapide înregistrate în ultimele decenii în ceea ce privește parametrii de funcționare a economiilor naționale, îndepărtarea, într-o anumită măsură, a dezvoltării economice de scopul său firesc au impulsionat și condus la regândirea unor concepte. Unul dintre acestea este conceptul dezvoltare.

Interesul sporit pentru o mai bună înțelegere și îmbogățire a conținutului acestui concept a generat o mare varietate de abordări. În prima parte a perioadei postbelice, în centrul atenției specialiștilor s-au situat problemele creșterii economice, ale alocării resurselor, ale eficienței, în general aspectele economice ale dezvoltării. Ele se bucură, pe bună dreptate, și în prezent de o atenție specială, deoarece resursele economice constituie substanța fără de care progresul social nu este posibil.

Experiența a scos în evidență însă, că obținerea unei producții și a unei eficiențe economice ridicate nu este suficientă și nu conduce automat la bunăstarea tuturor indivizilor, că în mecanismele de funcționare a pieței există numeroase limite; prin ea însăși, piața nu realizează o distribuție echitabilă a resurselor și a bogăției, poate chiar accentua sărăcia.

În același timp, evoluțiile din sfera socială au implicații semnificative pe termen lung, deoarece ele afectează fundamental resursele ce se pot obține într-o economie de la care se cere o competitivitate crescândă. Aspectele sociale ale dezvoltării, modul în care dezvoltarea economică se răsfrânge asupra nivelului de trai și, deopotrivă, rolul factorilor de natură socială în dezvoltarea economică au atras și continuă să stea tot mai mult în atenția specialiștilor, oamenilor politici, a organismelor internaționale[1]. Aceasta pentru că probleme ca: inegalitatea veniturilor, sărăcia, modificările în mărimea și structura familiilor, educația, ocuparea forței de muncă, în special a celei tinere, criminalitatea etc. s-au dovedit că afectează profund și sub diverse forme, economia.

1. Reconsiderări ale conceptului dezvoltare. Cu privire la componenta socială

Relevanța interdependențelor dintre aspectele economice și sociale ale dezvoltării a condus la o interpretare mai nuanțată a acestui concept. Încă din anii '60 a început să prindă tot mai mult contur ideea-veche de altfel - potrivit căreia dezvoltarea economică este un mijloc de atingere a altor obiective, legate de ființa umană[2]. Această idee a căpătat o mai mare și convingătoare evidență odată cu posibilitatea argumentării - datorită progreselor obținute în cuantificarea fenomenelor și proceselor sociale -, a analizelor de impact între economic și social. Astfel, în 1962, la înființarea Institutului Națiunilor Unite pentru Cercetarea Dezvoltării Sociale (UNRISD) se afirma convingerea că dezvoltarea economică și socială nu pot fi disociate și, în consecință, trebuie tratate ca aspecte integrate ale unui singur fenomen, cel al dezvoltării. Aceasta a reprezentat o mutație de la o concepție compartimentată a domeniului economic și a celui social, spre una integratoare. Dezvoltarea este interpretată, în consecință, în sens de dezvoltare socio-economică[3].

Pe măsura încetinirii ritmurilor creșterii economice, în special în anii '70 și '80, s-a înregistrat o accentuare a unor dispari-

tăţi de natură socială. Conform evaluărilor PNUD[4], în condiţiile în care, pe ansamblul ţărilor lumii, produsul intern brut a crescut, în perioada 1960-1989, cu o rată medie anuală de 2,9%, disparităţile în ceea ce priveşte distribuţia populaţiei după nivelul venitului, s-au accentuat. În 1960, cincimea cea mai bogată din populaţia mondială beneficia de un venit de 30 de ori mai mare decât cincimea cea mai săracă. Acest raport s-a deteriorat continuu, astfel că el a devenit 32:1 în 1970; 45:1 în 1980; 59:1 în 1989.

Au apărut, de asemenea, probleme noi legate de alocarea resurselor. Exemplificativ menţionăm că ideea potrivit căreia sporirea producţiei ar conduce, în mod necesar, la creşterea ocupării a fost infirmată[5]. Astfel, în ultimele trei decenii, în ţările în curs de dezvoltare, ritmul de creştere a ocupării a fost la jumătatea celui de creştere economică. De pildă, în ţările din Asia de Sud, ritmul mediu anual de creştere a PIB a fost de 3,8% în perioada 1960-1973 şi de 5,0% în perioada 1973-1987. Ritmul mediu anual de creştere a ocupării a fost de 1,8% şi respectiv de 2,3%. Creşterea producţiei în ţările în curs de dezvoltare se apreciază că s-a realizat în proporţie de o treime pe seama creşterii ocupării şi de două treimi pe seama capitalului investit. Şi în ţările OCDE, în ultima perioadă, ritmul de creştere a ocupării a fost mai scăzut decât cel al producţiei. Între 1973-1987, deşi ţările din această grupă au realizat ritmuri relativ înalte de creştere a PIB - raportate la nivelul lor de dezvoltare - ritmul mediu anual de ocupare a fost semnificativ mai mic, înregistrând chiar scăderi în ţări ca Franţa (-1,0%), Germania (-0,9%), Regatul Unit (-0,5%). Motivul se consideră că rezidă în faptul că circa trei sferturi din creşterea producţiei s-a realizat pe seama creşterii productivităţii muncii, iar o pătrime pe seama investiţiilor de capital care nu conduc la crearea de noi locuri de muncă. Potrivit proiecţiilor Organizaţiei Internaţionale a Muncii (OIM), în următorii ani, ritmul de creştere a ocupării va fi mai mic în comparaţie cu cel al producţiei şi cu cel al creşterii forţei de muncă[6].

Multiplicarea neconcordanţelor între tendinţele diferitelor procese şi fenomene economice şi sociale a stimulat studierea mai atentă a proceselor dezvoltării economice, şi prin prisma consecinţelor în plan social. În evaluările privind dezvoltarea, s-a extins gama aspectelor sociale analizate şi cuantificate; între acestea menţionăm: inegalitatea în distribuţia veniturilor, sărăcia, ocuparea şi şomajul, starea de sănătate, gradul de instruire, condiţiile de locuit etc.

Între cele mai relevante analize de acest gen, cu multiple valenţe teoretico-metodologice şi de orientare a acţiunilor practice în cadrul politicilor economice şi sociale amintim rapoartele Băncii Mondiale, în care conceptul "dezvoltare" este substanţial îmbogăţit şi orientat spre social. Astfel, dezvoltarea este definită ca o creştere semnificativă (durabilă)[7] a standardului de viaţă care cuprinde: consumul populaţiei, nivelul educaţiei, starea de sănătate şi protecţia mediului[8]. Într-un sens mai larg, dezvoltarea - se arată în raportul pe anul 1991 - este definită şi prin luarea în considerare a unor caracteristici corelate şi importante cum sunt: o mai mare egalitate a şanselor, libertăţile politice şi civile. De menţionat faptul că raportul pe anul 1990 a fost consacrat, în exclusivitate, unei teme de larg interes social: sărăcia. În acest raport se arată că preocuparea de a găsi căile cele mai potrivite pentru îmbunătăţirea condiţiilor de existenţă ale săracilor trebuie îndreptată deopotrivă spre urmărirea realizării unui model de creştere care să asigure utilizarea productivă a celei mai abundente resurse - forţa de muncă - şi spre asigurarea, pe scară largă, a serviciilor sociale, în special de educaţie şi sănătate.

Pe aceeaşi linie, a îmbogăţirii conţinutului conceptului: dezvoltare, se cuvine

menționat conceptul: dezvoltare umană, lansat recent de PNUD[9]. Potrivit raportului PNUD pe 1990, dezvoltarea umană este definită ca un proces care conduce la extinderea gamei de posibilități ce se oferă fiecărui individ, posibilități care, în principiu, sunt nelimitate și pot evolua în timp[10]. Pentru aprecierea stadiului dezvoltării umane se determină un indicator complex "indicatorul dezvoltării umane" (IDU) în scopul ierarhizării țărilor din acest punct de vedere. În calculul IDU se iau în considerație următoarele trei elemente esențiale: durata de viață, instruirea și venitul (care exprimă accesul la resursele necesare unui nivel de trai convenabil)[11]. Conceptul: dezvoltare umană atinge, alături de cele menționate, și alte aspecte cum sunt: libertate politică, economică sau socială, aspecte apreciate în raportul amintit, ca fiind la fel de importante ca cele referitoare la creativitate, productivitate, respectarea tuturor drepturilor umane fundamentale.

Așa cum specifică Raportul PNUD pe 1993, conceptul: dezvoltare umană se definește pornind, în esență, de la faptul că societatea în ansamblu său trebuie construită în jurul nevoilor autentice ale omului. Dintre aspectele pe care le presupune înțelegerea acestei orientări[12], două prezintă interes deosebit pentru subiectul de care ne ocupăm.

Primul se referă la accentul pus pe noi modele de dezvoltare umană durabilă, înțeleasă nu numai în sensul de modele de dezvoltare care să asigure satisfacerea unor nevoi ale existenței umane, ci și modele de dezvoltare orientate spre investire în potențialul uman, spre crearea unui mediu (economic, social, politic) care să permită deopotrivă utilizarea deplină a capacității umane. Acest accent este pus pentru a sublinia faptul că investiția în om nu este suficientă pentru ca forța de muncă să lucreze productiv și creativ. Este la fel de important: a) ca rezultatele economice obținute să fie distribuite pe scară largă și corect și b) să fie create șanse ca fiecare individ să poată participa eficient, prin intermediul pieței, la viața economico- socială. Această posibilitate este dată, în esență, de accesul la ocuparea unui loc de muncă și la remunerare, ceea ce înseamnă că principalul obiectiv al strategiei dezvoltării umane trebuie să fie crearea de posibilități mai mari de ocupare productivă.

Cel de al doilea aspect se referă la parteneriatul dintre stat și piață în scopul îmbinării eficienței pieței cu protecția socială. Această abordare nu se referă la discuțiile ideologice - pe această temă - care glorifică sau denigrează virtuțile unuia sau ale celuilalt termen (stat/piață), ci la conlucrarea dintre stat și piață bazată pe ideea subordonării parteneriatului între stat și piață, intereselor individului. Acțiunile ce se întreprind ar trebui să permită participarea indivizilor la tranzacții pe piață și, în același timp, o distribuție echitabilă, ceea ce presupune menținerea dinamismului pieților, dar și alte măsuri care să dea posibilitatea cât mai multor persoane de a fructifica avantajele pe care le oferă piața.

Așadar, conceptul "dezvoltare umană" vine să plaseze din nou în centrul scenei - omul. Aceasta are ca suport experiența ultimului secol, în special a ultimelor decenii, când s-a observat că știința economică a devenit preocupată mai mult de bogăție decât de oameni, de echilibrele economice pe termen scurt decât de societate și obiectivele ei pe termen lung, de maximizarea venitului decât de crearea și dezvoltarea unor oportunități și condiții favorabile oamenilor.

Semnalele date de criza socială manifestată la sfârșitul acestui secol pe arii extinse ale globului, cu particularități, accente și intensități care diferă în funcție de numeroși factori (nivelul dezvoltării economice, sistemul social-politic etc.) invită la reconsiderarea valorilor sociale universale, regionale și naționale, a importanței care trebuie acordată în gene-

ral componenței sociale a dezvoltării. În contextul în care România este interesată în realizarea economiei de piață (din punctul de vedere al mecanismelor de funcționare și nu ca scop în sine) considerăm utilă evidențierea noilor deschideri pe această temă. O strategie axată pe dezvoltare umană durabilă ar constitui, după opinia noastră, o opțiune menită să confere soliditate construcției mecanismelor de piață, o motivație firească, de durată.

2. Politica socială, pilon al dezvoltării sociale

Așa cum s-a menționat anterior, mecanismele de piață au, în mod virtual, capacitatea de a conduce la creșterea eficienței economice, a volumului resurselor și bogăției. Ele creează totodată numeroase injustiții pe care individul nu le poate surmonta singur, impunându-se intervenția statului, a puterii publice. Aceasta se poate concretiza în delimitarea de fonduri, de mijloace de intervenție care pun în mișcare noi mecanisme de repartiție (transferuri în bani și în natură), impozite și taxe, modificări ale configurației serviciilor sociale de învățământ, sănătate, locuințe etc. În acest fel, prin politică socială și programe sociale se tinde spre corectarea imperfecțiunilor funcționării mecanismelor economice și ale efectelor negative în plan social și, deopotrivă, spre evitarea apariției unor tensiuni sociale noi, a unor procese și fenomene adverse pentru aspectele economice ale dezvoltării. Sunt larg răspândite, în majoritatea țărilor, programe de combatere a sărăciei, de ocupare și pregătire profesională a șomerilor, de sănătate, învățământ, de asigurări și asistență socială etc.

Din experiența îndelungată în ceea ce privește dezvoltarea și derularea politicilor sociale, în special în țările avansate, rezultă că datorită evoluției nevoilor sociale și a parametrilor de funcționare a întregului organism economico-social, politica socială a suferit permanente corecturi. Se apreciază că și în anii următori vor fi necesare ajustări în politica socială a diferitelor țări, pentru ca aceasta să fie adecvată unui climat socio-economic în permanentă schimbare[14]. Relevăm următoarele grupe de factori care impun remodelarea politicii sociale:

a) Tendințele în evoluția populației totale și în special în structura acesteia. În mod special pentru țările europene, inclusiv pentru România, procesul de îmbătrânire demografică, rata scăzută a natalității, fenomenele de migrație etc., afectează esențial configurația politicii sociale[15]. În primul rând, pentru că sub impactul modificărilor demografice, costurile pe care le presupun măsurile sociale în derulare vor crește substanțial. În al doilea rând, pentru că raportul între cei care produc și cei care trebuie protejați prin diferite programe sociale se micșorează, ceea ce ridică numeroase probleme legate de resurse. În România de exemplu, ponderea populației în vârstă de peste 60 ani în totalul populației va crește, potrivit previziunilor Comisiei Naționale pentru Statistică cu privire la evoluția populației, de la 14,3% în 1985, la 17,4% în 1995, 18,6% în 2000 și 21,6% în 2020 (varianta medie). De aceea, tendințele demografice și modificările în structura internă a populației impun o mai bună joncțiune între politica socială și resursele necesare și posibil de atras în scopul promovării și susținerii unor programe sociale. Probleme deosebite se pun în condiții de criză, când rata înaltă a șomajului și, respectiv, a inflației complică și mai mult posibilitatea realizării obiectivelor de protecție a diferitelor categorii de populație, a obiectivelor politicii sociale în general.

b) Modificările structurale din economie ce au loc în majoritatea țărilor, cu deosebire în fostele țări cu economie pla-

nificată centralizat și care tranzitează spre economia de piață, au efecte disruptive. Între cele mai relevante amintim: creșterea puternică a șomajului și blocarea funcționării unor programe/ scheme de protecție socială. Nevoile de protecție, în schimbare, presupun programe sociale noi. De pildă, programe de protecție a șomerilor în țările est-europene, programe de pregătire și reconversie profesională, programe de lucru cu timp parțial, de pensionare anticipată etc.

În această categorie de factori poate fi inclusă și influența modificărilor tehnologice asupra creșterii nevoilor de protecție, îndeosebi prin impactul asupra ocupării (șomajului). S-a constatat, de exemplu, că modificările rapide în tehnologii sunt însoțite de o creștere a mobilității profesionale, în fața căreia lucrătorii mai vârstnici devin vulnerabili. De asemenea, inflația, cu efectele cunoscute asupra puterii de cumpărare a veniturilor, impune luarea unor măsuri de revalorizare a diferitelor categorii de venituri.

c) Ajustări importante în politicile sociale în ultimul deceniu au fost determinate și de penetrarea criteriilor economice. Aceasta a accentuat necesitatea cuplării caracterului protector al măsurilor sociale cu cel de stimulare în muncă și în strânsă legătură cu rezultatele din economie. Noul val de reformare a politicilor sociale din țările occidentale dezvoltate a adus din nou în atenție raporturile de interconditionare între aspectele economice și cele sociale ale dezvoltării.

d) O relevanță aparte pentru configurația viitoare a politicii sociale are ideea, promovată în ultima perioadă, a necesității participării omului - individual sau prin asociații - la definirea și realizarea obiectivelor dezvoltării, cu respectarea deplină a libertăților fundamentale înscrise în Declarația universală a drepturilor omului. Aceasta înseamnă promovarea parteneriatului între grupuri de interese, de care nu se mai poate face abstracție, în realizarea unor obiective sociale importante. În acest context, amintim problematica pe care o pune conceptul de universalitate a accesului la unele servicii (de exemplu, de învățământ, de sănătate) sau exercitarea unor drepturi egale. Această problemă este legată adesea de conceptul de minim social față de care în practică sunt conturate două orientări opuse: una de universalizare a prestațiilor, cealaltă de selectivitate și acces în funcție de manifestarea nevoii. Reconcilierea acestor tendințe trebuie pusă de acord cu restricțiile în materie de resurse și cu prioritățile pe termen scurt, într-un cadru mai larg în care strategiile pe termen lung privind bunăstarea socială sunt clar conturate și bine coordonate.

3. Cerințe privind politica socială în perioada de tranziție

România se află în prezent în procesul tranziției economice și sociale, proces care presupune schimbări în aproape toate aspectele vieții. În acest context, flexibilitatea individuală și voința de adaptare la un climat în permanentă schimbare apar ca deosebit de importante. Experiența de până acum dovedește complexitatea procesului tranziției și, cu deosebire, faptul că acest proces de reformă trebuie să facă față unui risc constant privind capacitatea de suportabilitate a populației.

Experiențele diferitelor țări dezvoltate sau în curs de dezvoltare par prea puțin folositoare în raport cu multiplele și gravele probleme generate de acest tip special de tranziție. De altfel, sunt astăzi țări cu economie de piață de lungă tradiție în care nivelul de trai al populației este foarte ridicat pentru marea majoritate a populației (țările occidentale), după cum sunt țări (cele din America Latină, de exemplu) unde economia de piață n-a condus la rezultate spectaculoase în plan social.

Dimpotrivă, discrepanțele sociale mari, sărăcia unei bune părți din populație constituie o realitate. Practica a dovedit, de asemenea, că realizarea unui progres economico-social rapid și susținut este posibilă în condiții extrem de variate de dotare cu resurse, că nu există formule universal valabile care să asigure succesul dezvoltării. Totuși, politicile promovate pe diferite fronturi pot favoriza acest lucru iar, unul dintre acestea este cel social.

Criza care a marcat profund întregul organism economico- social al României în primii ani ai tranziției pune probleme deosebit de grele, descurajante, celor care trebuie să se ocupe în continuare de managementul și gestionarea tranziției. Aceasta derivă cu prioritate din gravitatea problemelor sociale. Acumularea în timp de mari tensiuni sociale reprezintă o provocare pentru politica economică (în domeniul privatizării, prețurilor, impozitelor etc.) de a ține seama în mai mare măsură de factorul social. Pe de altă parte, relansarea economică reprezintă premisa fundamentală pentru posibile rezolvări ale problemelor sociale pe termen scurt și îndelungat.

În aceste condiții, în mod firesc, se ridică problema alternativelor, a priorităților în legătură cu reforma în sfera economică și/sau socială. Contrapunerea reformei economice și sociale este, după părerea noastră, falsă. Această afirmație este motivată de faptul că după cinci ani de experiență în domeniul tranziției, problemele economice s-au amplificat, iar cele sociale s-au agravat astfel încât în prezent ele reprezintă, cu adevărat, un pericol pentru reforma economică. În acest context, considerăm că la multitudinea și gravitatea tensiunilor sociale acumulate și existente în prezent, apare ca prioritară și de cea mai mare importanță, racordarea măsurilor de reformă economică la aspectele sociale. În legătură cu aceasta, două subiecte majore rețin atenția în mod deosebit: șomajul și inflația. Amândouă conduc la o creștere a gradului de împovărare a populației în perioada de tranziție.

Astfel, dacă privatizarea, orientarea investițiilor, restructurarea în economie etc. nu generează în continuare șomaj ci, dimpotrivă, absoarbe forță de muncă, atunci politica economică are o conotație socială pozitivă evidentă. Aceasta, deoarece ocuparea forței de muncă, reprezintă soluția pentru una din cele mai acute și importante probleme sociale - șomajul; de asemenea, ocuparea crează resurse economice care pot fi orientate atât spre investiții, cât și spre redistribuire în scopul promovării unor programe sociale.

Celălalt subiect important de referință este inflația. Politica economică prin unele din componentele sale, respectiv în domeniul prețurilor, salariilor, monetar, fiscal, concurenței, comerciale etc., poate contribui fundamental la stăpânirea inflației care afectează profund puterea de cumpărare a tuturor veniturilor, în special a celor de nivel mai scăzut. Frânarea și respectiv stoparea inflației conține în sine, valențe de natură socială.

Așa cum am mai arătat, substanța evoluțiilor pozitive din plan social rezidă în rezultatele economice. Dar, privite separat de efectele în plan social, performanțele economice constituie o măsură inexată a dezvoltării. Sărăcia, polarizarea și atomizarea coeziunii sociale nu reprezintă altceva decât expresia tensiunilor între aspectele economice și sociale ale dezvoltării. De altfel, așa cum se prezintă situația economico-socială a României în acest moment (1995) considerăm că afirmația potrivit căreia se întrevede stabilizarea și relansarea economică nu se întemeiază pe argumente suficient de convingătoare. După opinia noastră, stabilizarea și relansarea economică nu poate fi apreciată și justificată numai prin echilibre macroeconomice și bugetare, cât mai ales prin reflexele pe care economia le are în sfera socială. Dacă semnalele de creștere a producției, a activității economice în general

sunt secondate de degradarea în continuarea a condiției sociale a individului, nu se poate afirma cu certitudine că evoluția economico-socială a României este pe drumul cel bun.

De o atenție similară celei ce se acordă și trebuie acordată politicii economice este important să se bucure și politica socială. "Ajustarea" politicii sociale actuale pentru a răspunde problemelor sociale prezente și viitoare astfel încât să sporească sentimentul de siguranță socială a populației, reprezintă o condiție la fel de importantă pentru reușita reformei.

Problema (re)modelării politicii sociale în perioada de tranziție este - așa cum o dovedește practica - deosebit de complexă. Ea se cere a fi fundamentată nu numai prin prisma efectelor în plan social, ci și prin prisma consecințelor în plan economic. De aceea, diferitele programe sociale - în ansamblul lor și fiecare în parte ar trebui să facă față concomitent la două cerințe majore: a) siguranța existenței - ca obiectiv fundamental și b) să nu fie încurajată dependența individului de programe sociale, ci politica socială să contribuie la crearea unui climat social favorabil investiției în capitalul uman și la creșterea interesului individual pentru o atitudine pozitivă față de muncă și responsabilitate.

Așadar, soluționarea problemelor sociale în perioada de tranziție are cele mai puternice rădăcini în politica economică; un rol esențial revine însă politicii sociale, în "corectarea" impactului negativ al funcționării pieței în plan social, putând ajuta la mișcarea multor restricții care frânează dezvoltarea economică. În același timp, politica socială trebuie văzută și ca o investiție în capitalul uman, condiție esențială pentru o economie performantă. Punctul central de referință în acest proces rămâne, după opinia noastră, regândirea situației individului în societate, în special în legătură cu drepturile și responsabilitățile sale, cu valorile tradiționale naționale și europene.

Această viziune - centrată pe om - înseamnă pe de o parte, ca modul de abordare al politicii sociale să susțină dezvoltarea economică și utilizarea eficientă din punct de vedere social și financiar a resurselor alocate politicii sociale. Pe de altă parte, având în vedere că politica socială se adresează în general, condițiilor de existență ale ființei umane, considerăm că nu trebuie sacrificat prezentul și neglijate problemele zilei de astăzi în numele unor speranțe viitoare, aceasta însemnând marginalizarea unor generații care au suportat deja privațiuni excesive. Totodată este important de subliniat că uitând viitorul pentru a ne îngriji numai de prezent este o viziune îngustă. Viitorul aparține generațiilor tinere de azi și de mâine pentru care trebuie create șanse egale de promovare socială. Toate acestea înseamnă o schimbare a percepției referitoare la modul de satisfacere a ansamblului nevoilor umane, la drepturile și responsabilitățile individului, la implicarea statului în satisfacerea nevoilor sociale.

NOTE ȘI REFERIRI BIBLIOGRAFICE

1. *Evenimentul cel mai recent și de cea mai mare anvergură care s-a concentrat pe problematica socială l-a constituit Summit-ul mondial pentru dezvoltare socială, care a avut loc la Copenhaga, 6-12 martie 1995, sub egida Organizației Națiunilor Unite. Această reuniune și-a propus să contribuie la readucerea în atenția șefilor de state și de guverne, oamenilor politici, specialiștilor a problemelor sociale grave cu care se confruntă lumea de astăzi. De asemenea, să sensibilizeze comunitatea internațională și națiunile în promovarea obiectivului fixat în Carta Națiunilor Unite de a favoriza "sporirea nivelului de trai, a ocupării depline și condițiilor de progres și de dezvoltare în cadrul ordinii economice și sociale în vederea creării condițiilor de stabilitate și de bunăstare". În cadrul acestei reuniuni, au fost dezbătute, pentru relevanța lor actuală și viitoare subiecte majore: atenuarea și eliminarea sărăciei; ocuparea forței de muncă și reducerea șomajului, integrarea socială.*
2. *Ideea conform căreia, venitul și bogăția constituie mijloacele de realizare a altor obiective, că ființa umană este centrul activității economice nu este nouă. Ea a fost prezentă inițial în scrierile filozofice, dar a fost preluată și de cei preocupați de cuantificarea în economie (Willian Petty, François Quesnay, Joseph Lagrange etc.), precum și de marii creatori ai economiei politice: Adam Smith, David Ricardo, Robert Malthus, Karl Marx, John Stuart Mill etc. (vezi și Rapoartele Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), 1990-1994).*
3. *Donald McGranahan, Eduardo Pizarro, Claude Richard, Measurement and Analysis of Socio-Economic Development; An enquity into international indicators of development and quantitative interrelations of social and economic components of development, UNRISD, Geneva, 1985.*
4. *UNDP, Human Development Report, 1992, New York, Oxford University Press, 1992, p. 36-37.*
5. *UNDP, Human Development Report, 1993, New York, Oxford University Press, 1993, p. 35.*
6. *Idem, p. 3.*
7. *În literatură, expresia "dezvoltare durabilă" (engl. sustainable development) este întâlnită în studii care tratează cu prioritate problemele protecției mediului înconjurător în contextul dezvoltării. Vezi în acest sens: Camelia Cămășoiu, Protecția mediului înconjurător, sector al producției de bunuri și servicii, Revista Română de Economie nr. 1-2, 1992, George Georgescu (coordonator) Maria Simion, Marina Rudăreanu, Sorin Dinu, Simona Popescu, Reforma economică și dezvoltarea durabilă, Editura Economica, București, 1994.*
8. *World Development Report, 1991. The Challenge of Development, World Bank, Oxford University Press, 1991, p. 31.*
9. *Rapoartele PNUD asupra dezvoltării umane (Human Development Report) se elaborează anual, începând cu 1990. Cu fiecare raport, conceptul: dezvoltare umană a fost îmbogățit, fiind pusă în evidență importanța luării în considerare a unor aspecte diverse ale vieții umane (de exemplu, diferențele între sexe, în ceea ce privește accesul la educație).*
10. *PNUD, Rapport mondial sur le developpment humain, 1990, p. 10.*
11. *Preocupările pentru perfecționarea acestui indicator compozit (IDU) au fost permanente și pe mai multe planuri: a) Pe linia luării în considerare a unor indicatori care exprimă mai bine fiecare din cele trei agregate. De exemplu, în cazul educației, exprimată inițial prin rata de alfabetizare a adulților, s-a luat în calcul indicatorul: numărul mediu de ani*

de școală: în cazul venitului, indicatorul produs intern brut pe locuitor exprimat în dolari SUA, a fost ajustat și exprimat în dolari SUA, la paritatea puterii de cumpărare; b) Pe linia dezagregării. Au fost introduse corecții legate de diferențele existente între sexe, etnii etc.; c) Pe linia modalităților sau tehnicilor de combinare a elementelor de calcul al IDU (vezi UNDP, Human development Report, 1994, p. 90-91).

Cu toate acestea calculul IDU și, derivată din acesta, semnificația sa suscită numeroase rezerve și critici ale căror motivații sunt nu atât aspectele conceptuale, cât cele empirice. Între opiniile exprimate în legătură cu acest subiect cităm: Alexandru Radocea, Aspecte metodologice ale evaluării dezvoltării umane cuprinse în Raportul PNUD 1992, Economistul, Anul III, nr. 209, 17-20 iulie 1992; T.N. Strinivasan, Human Development: A New Paradigm or Reinvention of the Wheel ?, American Economic Review, May, 1994; Paul Streeten, Human Development: Means and Ends, American Economic Review, May, 1994.

12. *Între aceste aspecte, considerate "piloni ai ordinii mondiale, centrate pe om" sunt menționate următoarele: concepte noi de securitate umană; noi modele de dezvoltare umană durabilă (engl. sustainable human development); raporturi noi, de parteneriat între stat și piețe; noi modele de guvernare la nivel național și global; forme noi de cooperare internațională (PNUD), Human Development Report, 1993, p. 2-8.*
13. *Analizând conceptul: dezvoltare umană, Paul Streeten ia în considerare atât argumentele care adoptă abordarea acestui subiect din perspectiva capitalului uman (factor de producție), cât și argumentele celor care pun accentul pe faptul că omul trebuie privit și ca obiectiv al întregii activități. El îi denumește pe cei care îmbrățișează și accentuează acest ultim aspect "humanitariani" (Paul Streeten, Human Development; Means and Ends, The American Economic Review, May 1994, p. 232-236).*
14. *O tratare amplă a acestor aspecte, la nivel internațional, este realizată în lucrarea, elaborată sub egida ONU, de către Centrul pentru dezvoltare socială și probleme umanitare (Viena), intitulată: Social Policy in Transition. Adjusting to the heed of 1990's, UN, New York, 1989.*
15. *Impactul modificărilor demografice din țările europene asupra sistemului securității sociale, până în anul 2025 este tratat pe larg în lucrarea: From Pyramid to Pillar. Population change and social security in Europe, ILO, Geneva, 1991;, Maria Poenaru, Evoluții demografice și politică socială. Muncă și progres social, nr. 1, 1992. O analiză complexă a implicării și luării în considerare a factorului demografic în modelarea politicii sociale în România în perspectiva anului 2020 (cu privire specială la pensii) este realizată de Constantin Grigorescu în studiul: Dinamica populației și a cheltuielilor pentru pensii în România, CIDE, București, 1995.*